МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК VIII

Рівне – 2020

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. VIII / ред. кол. О. Кирильчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2020. – 97 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 3 від 20 лютого 2020 р.)

Рецензент:
ШАНЮК В. І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:
ЗАХАРЧУК І. В., доктор філологічних наук, доцент;
БЕСТЮК І. А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КРУПКА М. А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р. Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2020

ЗМІСТ

БЕРНАЦЬКА АЛІНА
Моделі характеротворення у романі
Максима Кідрука «Де немає Бога» ……7

БУХАЛЬСЬКА БОГДАНА
Урбаністична топографіка у романі
Олександра Ірванця «Рівне/Ровно (Стіна)» ……..13

ГАРМАНЮК БОГДАНА
Містика у художній структурі роману
Макса Кідрука «Не озирайся і мовчи» ……..17

ГРЕБЕНЕЦЬ МАРІЯ
Мотив межової ситуації у драмі «Алмазне жорно»
Івана Кочерги крізь призму філософії ……...22

ГУЛЕЧКО АНАСТАСІЯ
Художні стратегії репрезентації минулого
у романі Юрія Винничука «Танго смерті» ……27

ДЕМЧУК ВІКТОРІЯ
Жанрова природа ретродетективу (на матеріалі роману
Владислава Івченка та Юрія Камаєва «Стовп самодержавства,
або 12 справ Івана Карповича Підіпригори»……32

КУК НАДІЯ
П’єса Миколи Куліша «Мина Мазайло» як сатиричний текст……38

КУХАРЧУК ОКСАНА
Сільський апокаліпсис Миколи Куліша ……42

ЛОЙКО ІВАННА
Світ дитинства в есеїстиці Оксани Забужко ……46

МАЛІНОВСЬКА КАРІНА
Художні моделі репрезентації травматичного досвіду
у повісті «Поза межами болю» Осипа Турянського …… 50

МИРОНЮК ОЛЬГА
Художнє відображення Другої світової війни у романі
Тетяни Пахомової «Я, ти і наш мальований і немальований Бог» …….55

МОРОЗ ТЕТЯНА
Белетризація звичаєвого права у романі
Пантелеймона Куліша «Чорна рада» ……..60

ОЛЕКСЮК ОЛЕКСАНДРА
Моделювання національних характерів
у прозі Михайла Коцюбинського ……...66

ПІСКЛЯК ОЛЕНА
Друга світова війна і досвід сучасної української літератури……. 71

ПОНОРЧУК ІРИНА
Жінка в умовах Голодомору: Світлана Талан «Розколоте небо»…… 76

ПРОКОПЧУК ТЕТЯНА
«Вид на Толедо»: картина Ель Ґреко в поетичних версіях
Вадима Лесича й Патриції Килини ……82

СИТКІВ МАРІЯ
Тема влади у драматургії Валерія Шевчука
(на матеріалі драм «Вертеп», «Птахи з невидимого острова»)……87

СТАСЮК КАТЕРИНА
«Хвороба як метафора» (за Сьюзен Зонтаґ):
українська проза на початку третього тисячоліття……...93

CONTENTS

BERNATS'KA ALINA
Modeling of Characters in Novel
«The Place Where God Is Not Exist» by Max Kidruk……..6

BUCHALS'KA BOHDANA
Urban Topography in Novel «Rivne/Rovno (The Wall)»
by Olexander Irvanets ……...12

HARMANYUK BOHDANA
Mystics Parameters in Fictional Structure of Novel
«Do Not Look Forward and Be Silence» by Max Kidruk……16

HREBENETS' MARIYA
Metaphysical Motif of Being on the Edge in Drama
«Diamond Millstone» by Ivan Kocherga …….21

HULECHKO ANASTHASIYA
Art Strategies of Representation of the Past in Novel
«Tango for Death» by Yurii Vynnychuk……...26

DEMCHUK VICTORIYA
Genre Parametres of Retrodetective (on materials of novel
«Pillar of Autocrasy, or 12 Actions against Ivan Karpovych Pidipryhora»)
by Vladyslav Ivchenko and Yurii Kamayev……..30

COOK NADIYA
Play «Myna Mazailo» by Myckola Kulish as a Saturical Text……36

KUCHARCHUK OXANA
Village Apocalypses of Mychola Kulish……...40

LOIKO IVANNA
World of Childhood in Essays by Oxana Zabuzhko……..44

MALYNOVS'KA KARYNA
Fictional Models of Representation of Traumatic Experience
in Long Story «Beyond the Edge of Pain» by Osyp Turyans'kyi…….48

MYRONYUK OLGA
Traumatic Experience of World War the Second in Novel
«Me, You and Our Painted and Non-Painted God»
by Tetyana Pakhomova …….55

MOROZ TETYANA
Fictional parameters of habitual life of the Ukrainians in novel
«Black Council» by Panteleimon Kulish's ……60

OLEXYUK OLEXANDRA
Modelling of Ethnic-Coloured Characters
in Prose of Myckailo Kotsyubyns'kyi ……..66

PISKLYAK OLENA
World War the Second and an Experience of
Contemporary Ukrainian Literature …… 71

PONORCHUK IRYNA
Woman in times of Holodomor: Svitlana Talan «Split the Sky»……..76

PROKOPCHUK TETYANA
«View of Toledo»: a Painting by El Greco
in Poetical Versions by Vadym Lesych and Patritsiya Kylyna…… 82

SYTKIV MARIYA
Motif of Authority in Drama by Valeryi Shevchuk
(on the materials of plays «Puppet-Show», «Birds from Invisible Island»).... 87

STASYUK KATHERYNA
«A Metaphor of Illness»: (following to Susan Sohntag) ……. 93

Тетяна Прокопчук

Науковий керівник – канд. філол. наук Бестюк І. А.

«ВИД НА ТОЛЕДО»: КАРТИНА ЕЛЬ ҐРЕКО В ПОЕТИЧНИХ ВЕРСІЯХ ВАДИМА ЛЕСИЧА Й ПАТРИЦІЇ КИЛИНИ

Авторка статті аналізує дві поезії, які пов'язані з картиною іспанського художника грецького походження Ель Ґреко (Домінікос Теотокопулос), – «До Ель Ґреко (Оглядаючи його «Вид на Толедо»)» (1959) Вадима Лесича і «Toledo» з книги «Рожеві міста» (1969) Патриції Килини.

***Ключові слова**: іспанська топоніміка, літературно-живописні кореляції, лірика.*

The author analyzes two poems that relate to a painting by the Spanish artist of Greek origin El Greco (Domenikos Theotokopoulos), – «To El Greco (Looking at his «View of Toledo»)» (1959) by Vadim Lesich and «Toledo» from the book «Pink Cities»(1969) by Patricia Kilina.

***Key words**: Toponymy of Spain, literary and pictorial correlations, lyrics.*

Розмірковуючи про «тематичні інновації» у поезії Нью-Йоркської групи, Марія Ревакович вказує на «іспанський ракурс» [7, 110], який охоплює кілька факторів: *перекладний* (Юрій Тарнавський, Женя Васильківська, Богдан Бойчук перекладають Федеріко Ґарсія Лорку (1898–1936)), *культурологічний* («1954 року Нобелівську премію в галузі літератури присудили Ернесту Гемінґвею, авторові, який був прихильником засвоєння іспанських тем в американській літературі» [7, 122]). І – *тематичний*: іспанська топоніміка у ліриці Ж. Васильківської («Flamenco»), В. Вовк («Тореадори»), Ю. Тарнавського («Без Еспанії»), П. Килини («Рожеві міста»). «Без перебільшення можна стверджувати, – пише літературознавець, – що поезія Юрія Тарнавського і Патриції Килини найбільшою мірою репрезентує іспанський феномен у Нью-Йоркській групі. Обоє поетів вільно володіють мовою, обоє відвідували Іспанію, і жили там понад рік, і, нарешті, обоє опублікували книжки, пов'язані з цими відвідинами» [7, 117].

У цій студії Марії Ревакович про т.зв. іспанську школу в поезії Нью-Йоркської групи ми звернули увагу на згадані дві поезії, пов'язані з картиною «Вид на Толедо» іспанського художника, грека за національністю Домінікоса Теотопокулоса, який ще під час навчання в Італії обрав собі псевдо Ель Ґреко (1541–1614), – «До Ель Ґреко (Оглядаючи його «Вид на Толедо»)» (1959) Вадима Лесича (1909–1982; справжнє ім'я – Володимир Кіршак) і «Toledo» з книги «Рожеві міста» (1969) Патриції Килини (1936–2019; справжнє ім'я Патриція Нелл Ворен).

Обоє поетів бачили цю картину в Нью-Йорку в «Музей Метрополітен», де вона зберігається. Вадим Лесич мешкав у Нью-Йорку з

1948 року, позиціонував себе приятелем Нью-Йоркської групи [1, 25]. Слід зазначити, що письменник любив живопис, про що у спогадах пише Богдан Бойчук: «Він усім цікавився і всюди ходив. /…/ Знав мистецтво і писав статті про різних художників» [1, 91]. Дослідники В. Лесича загалом вказували на те, що його образотворча критика слугувала промотором літературно-художньої творчости, у чому він, власне, і зізнавався: «Поезія – це синтеза мистецтва (малярства, музики й філософії!) та ще якоїсь чуттєвої наснаги. /…/ Бодлер, наприклад, був одним із найкращих критиків мистецтва, Аполлінер також. Саме поети були найвартіснішими критиками, такими, що посували мистецтво вперед» [Цит. за: 8 , 517].

Поезія «Toledo» разом із «Valencia», «Granada», що складають книгу «Рожеві міста» (1969) Патриції Килини, – це «поетичні путівники», які «описують побачені місця» [7, 118]. У Толедо багато десятиліть жив і був похований художник, а з початку XX століття тут діє Музей Ель Ґреко. Лірична героїня, потрапивши в це іспанське місто, ніби переконується в тому, як проникливо воно зображене на картині, – вона зіставляє свої враження з образотворчою версією і пересвідчується: «Ель Ґреко каже правду: Толедо підноситься у небо / так, як він його намалював» [6, 287].

У статті ставимо за **мету** реконструювати літературно-живописні кореляції в обраних текстах.

«Вид на Толедо» (1610–1614; полотно, олійні фарби; Музей Метрополітен, Нью-Йорк) – робота пізнього майстра, коли його живопис визнано візіонерським за суттю і за формою [4, 43], картина написана в рік смерті художника. Перед нами, коментують мистецтвознавці, – місто-міраж, «філософський пейзаж», який сягає космічних масштабів: «Рух фарб зрушує статичні, здавалося б, деталі – міську стіну, будинки, пагорби, дерева. Небо грізне, важке, але й земля уже не твердь, і вона закрита тінню. Щось ґрандіозне, неминуче і моторошне відносить світ» [4, 48].

Власне в такому ключі це полотно осмислює Вадим Лесич. Умовно текст його поезії «До Ель Ґреко (Оглядаючи його «Вид на Толедо»)» (1959) можемо поділити на дві частини. Перша – відповідає жанру екфразису (від грец. «докладний опис») – «поезія, що описує твір пластичного мистецтва – картину, скульптуру, архітектурну споруду» [2, 295]. Домінантний тривожний настрій суґерують макабричні барви ночі, «бурої палітри», камінність, незрушність, апокаліптика «жовтої води»: «небо кривавочорної Голготи» відходить від «безплідної землі», що, як бачимо, відсилає до поеми Т. С. Еліота «Безплідна земля» (1922), автора, якого В. Лесич особливо цінував. Б. Бойчук згадує, як він «захоплено» перекладав дві поезії Еліота [1, 92].

Тривога – гайворон на вітрі,
без димних кострищ і без тризни…
Ніч – чорних гроз, якась недійсна,
в розмазах бурої палітри.
І вежі й замку білий камінь

Незрушно став над блискавками,
Що мертво впали в жовту воду…

Нерівний пошум крил. І небо
кривавочорної Голготи
кудись пливе, кудись відходить,
і лиш землі зелена важкість
закам'яніла і безплодна…[5, 139].

Друга частина – це філософська рефлексія про зустріч із вічністю, невблаганну рокованість якої збагнув Ель Ґреко, – художник, який повернувся до свого читача аж через триста років: послідовниками його стали знамениті Пабло Пікассо й Амадео Модільяні:

– Це ми – будуємо дочасні
будівлі нетривкого щастя,
на ласку незбагненну здані
нерукотворних сил одвічних…
Чи це кінець, чи лиш початок
– цей неба жах, ця невблаганність,
ця – із рокованістю стріча?
Скажи нам, майстре!...
Нерозгадне
Твоєї вічності обличчя…
а дні прозоріші і ближчі,
ці дні останні…[5, 139].

В осмисленні мистецького досвіду Ель Ґреко фахівці вказують на рух його художньої «думки від плотського до безплотного – від тілесного до візіонерського, вищого духовного переживання» [4, 22], чого він і досяг у пізніх творах. Написані раніше роботи кваліфікують «драматичними містеріями» [4, 27], з огляду на розмежування світу дійсного і духовного, як-от «Хрещення Христа» (1598), «Вознесіння Марії» (1577–1579), «Поховання графа Орґаса» (1580–1582). Це *драматичне* жанрово-композиційне вирішення про антагоністичну розмежованість реального й ірреального – в основі поезії Патриції Килини.

Захоплена мандрівниця, її лірична героїня сприймає це іспанське місто передусім крізь призму картини «Вид на Толедо» (1969). «Ель Ґреко каже правду: Толедо підноситься / у небо так, як він його намалював» [6, 287]. Втім, це єдина топографічна відповідність. Адже зображення суґерує інші, таємничо глибинні сенси, які відчуває оповідачка. «Я входжу в картину, немов крізь дзеркало» – зізнається вона і потрапляє в ірреальне задзеркалля, крізь оптику якого може бачити духовну суть людини: «на вулиці люди стають обнаженими святими». І в цьому одкровенні резонує ключова тенденція в образотворенні Ель Ґреко – «візуалізація духу» [4, 27].

У химерному задзеркаллі оживають сюжети інших картин, символічні візії яких набувають антропо-космічних масштабів. Так, наступний пасаж («і

там, на червоних горбах за Толедо, / під оливами, непритомніють тисячі Христів» [6, 287]) відсилає до полотен, на яких зображений непритомний Христос: «Трійця» (1577–1579), «Розп'яття» (1590). Лірична героїня переживає таке потрясіння від побаченого, що їй здається, ніби євангельський сюжет про розп'яття Ісуса Христа розгортався саме в Толедо, де власне можна зустріти і новітнього Понтія Пилата – Ніньо де Ґевару. «У вітрі, бешкет оксамитних шат. Скляні очі» [6, 287]: в оксамит вбрані портретовані Ель Ґреко іспанські аристократи, лаконізм фрази «скляні очі» перемикає нашу увагу на «Портрет головного інквізитора Ніньо де Ґевари» (1600): окуляри в роговій оправі підкреслюють пильний проникливий погляд безкомпромісного очільника трибуналу: «за підрахунками сучасників, за три роки він наказав покарати близько двох тисяч людей. Кровожерний Ніньо де Ґевара» [4, 41].

Відповідно до логіки євангельської історії, відведено тут місце й першим християнам. «Тіла видовжуються, відлітають. Відрубують голову / римському воїнові» [6, 287]. Живописною алюзією слугує картина «Муки Святого Маврикія» (1580–1582), де зображений римський воїн із відрубаною головою.

Ескалація емоційних переживань загострюється в кульмінаційному епізоді: протагоністка Патриції Килини намагається збагнути, в чому ж феномен Ель Ґреко, – її висновки суголосні з мистецтвознавчими спостереженнями фахівців. Порівняймо. «З'єднуються полумені / двох свічок. Світло! Екстаза! Шизофренія! / Наркомами! Астигматизм!» [6, 287]. Самобутню прикмету художньої манери Ель Ґреко, його увагу до видовжених постатей (зокрема, до підкреслено вишуканих рук з довгими пальцями) часто трактували як порушення пропорцій і освітлення, як зорову ваду, вертикальний астигматизм, припускали навіть, що він писав при свічках. Втім, як зазначає Н. Дмитрієва, це була свідома індивідуально-творча деформація [3, 150].

Спад кульмінаційного епізоду пов'язаний із поверненням героїні до дійсності: її пробуджують звуки і запахи сучасного Толедо, центром якого є не храм, а базар, що нагадує про арабський період в історії Толедо:

І раптом
таксі прилітає крізь шати, трублячи страшно,
і лишаються вузькі вулиці, що тхнуть сечею і ладаном,
і базар, де продають арабський посуд, капусту і дзеркала.

Це суєтний і меркантильний світ, де в боротьбі за виживання люди стають схожими на хижаків, а тому, рефлексує оповідачка, очевидно, що натурників для святих богомаз шукав у божевільні Толедо.

Недаром Ель Ґреко, коли хотів
малювати портрети апостолів,
шукав натурників у божевільні Толедо [6, 288].

У поетичних версіях Вадима Лесича і Патриції Килини трансформовані візіонерські сенси картини «Вид на Толедо» Ель Ґреко.

Естетична увага цих нью-йорківців прикута до міста-марева, символічне входження в яке суґерує художньо-філософські рефлексії. Натомість поезія «Ель Греко (Домінікос Теотокопулос) "Вознесіння Богородиці"» Оксани Забужко, яка, до речі, називає Ель Ґреко улюбленим художником, ставить перед читачем дещо інші вимоги – передусім, знати картину «Вознесіння Марії» (1577–1579; полотно, олія; Інститут мистецтв, Чикаґо), що складає перспективу нашого дослідження.

Джерела:

1. Бойчук Б. Спомини в біографії / Богдан Бойчук. – К. : Факт, 2003. – 200 с. – (Українські мемуари).
2. Будний В. Міждисциплінарні підходи до літератури та її контекстів / В. Будний, М. Ільницький // Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підручник. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. – С.279-320.
3. Дмитриева Н. Искусство Испании XVII–XVIII веков / Н. Дмитриева // Дмитриева Н. Краткая история искусств. – Москва : Искусство, 1989. – (318; вып. 2). – С. 148-150.
4. Эль Греко : альбом / [авт.-сост. И.Веснин]. – Санкт-Петербург : Амфора. ТИД Амфора, 2011. – 48 с.
5. Лесич В. Вибрані поезії 1930–1965 : [Електронний ресурс] / Вадим Лесич // Об'єднання Українських Письменників «Слово». – 1965. – Режим доступу до ресурсу: http://diasporiana.org.ua/poeziya/2548-lesich-v-vibrani-poeziyi-1930-1965/.
6. Нью-Йоркська група: Антологія поезії, прози, есеїстки / Упорядники Марія Ревакович і Василь Ґабор. – Львів : ЛА «Піраміда», 2012. – 400 с.
7. Ревакович М. Persona non grata. Нариси про Нью-Йоркську групу, модернізм та ідентичність / М. Ревакович. – К. : Критика, 2012. – 335 с.
8. Слабошпицький М. «Починаю знов від слів…» : Вадим Лесич / М. Слабошпицький // Слабошпицький М. 25 поетів української діаспори. – К. : Ярославів Вал, 2006. – С. 509-533.